

NAMANGAN VILOYATI TARIXI VA MADANIYATI DAVLAT MUZEYI AJDODLAR MEROSINING BEBAHO XAZINASI

Hakimjonova Odina Sobirjon qizi

*“Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat
muzeyi” tabiat bo`limi ilmiy xodimi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyining tashkil topish tarixi, shakllanish va rivojlanish bosqichlari, muzey fondlarida saqlanayotgan tarixiy-madaniy boyliklar hamda uning ilmiy-ma'rifiy faoliyati haqida ma'lumot beriladi. Muzeyning Namangan vohasi tarixini o'rganish, moddiy va ma'naviy merosni asrash, yosh avlodni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashdagi o'rni yoritiladi. Muzey eksponatlarining ilmiy, tarixiy va estetik ahamiyati, zamonaviy ekspozitsiya va ko'rgazmalarning madaniy hayotdagi o'rni tahlil qilinadi

Kalit so'zlar: Namangan, muzey, tarix, madaniy meros, o'lkashunoslik, eksponat, ekspozitsiya, arxeologiya, etnografiya, numizmatika, milliy qadriyatlar

KIRISH

Tarix xalqning kechagi kuni, bugungi tafakkuri va ertangi kelajagini bog'lab turuvchi bebaho ma'naviy ko'prikdir. Har bir xalq o'z tarixini qanchalik chuqur anglasa, uning milliy o'zligi va kelajakka bo'lgan ishonchi shunchalik mustahkam bo'ladi. Shu ma'noda muzeylar xalqning tarixiy xotirasini asrab-avaylaydigan, ajdodlardan qolgan moddiy va ma'naviy boyliklarni kelajak avlodlarga yetkazadigan muhim maskanlardan biridir. Muzey Namangan vohasining qadimiy tarixi, xalqning turmush tarzi, hunarmandchiligi, san'ati, urf-odatlar va ma'naviy hayotiga oid ko'plab ashyolarni o'zida mujassam etgan. Uning har bir eksponati o'zida muayyan davrning nafasi, insonlarning mehnati va ajdodlar hayotidan bir lavhani saqlab kelmoqda.

ASOSIY QISM

Muzeyning tashkil topishi va shakllanish tarixi. Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyining tarixi XX asr boshlariga borib taqaladi. Ilmiy manbalarda muzeyning tashkil topishi 1920-yil 20-avgust bilan bog'lanadi. Muzeyning shakllanishida Namangan shahar xalq ta'limi tizimida faoliyat yuritgan fizika o'qituvchisi Vladimir Ivanovich Ivanovning tashabbusi muhim o'rin tutgan. Dastlab maktab muzeyi shaklida boshlangan bu faoliyat keyinchalik o'lka tarixi, tabiati va etnografiyasiga oid materiallarni yig'ish bilan kengayib borgan. Muzey tashkil etilgan dastlabki yillarda uning asosiy vazifasi Namangan va uning atrofidagi hududlarning tabiiy hamda tarixiy xususiyatlarini o'rganish, turli ashyolarni yig'ish va saqlashdan iborat bo'lgan. Mahalliy aholining muzey faoliyatiga qiziqishi ham uning rivojida katta

ahamiyat kasb etgan. 1922-yilga kelib muzey eksponatlari soni qariyb 2000 taga yetgani, 1923-yilda esa zoologiya, mineralogiya, anatomiya, numizmatika kabi yo‘nalishlarda bo‘limlar faoliyat yuritgani qayd etiladi. Muzeyning rivojlanishida turli davrlarda faoliyat olib borgan xodimlarning mehnati ham muhim bo‘lgan. Xususan, 1920–1927-yillarda V. I. Ivanov, 1927–1937-yillarda esa Inomjon Nizambayev muzey fondlarini yangi materiallar bilan boyitishga katta hissa qo‘shgan.

Muzey — Namangan tarixining jonli ko‘zgusi. Namangan vohasi qadimdan Markaziy Osiyoning muhim madaniy va iqtisodiy hududlaridan biri bo‘lib kelgan. Bu zamin qadimiy shaharlar, hunarmandchilik an‘analari, savdo yo‘llari, ilm-fan va adabiyot namoyandalari bilan bog‘liq boy tarixga ega. Muzey ekspozitsiyalari orqali tashrif buyuruvchi Namangan hududining qadimgi davrlardan to zamonaviy kungacha bo‘lgan tarixiy taraqqiyoti haqida tasavvur hosil qilishi mumkin. Arxeologik topilmalar, qadimiy buyumlar, tangalar, mehnat qurollari, uy-ro‘zg‘or ashyolari, milliy kiyimlar va amaliy san‘at namunalari xalqimizning uzoq tarix davomida yaratgan moddiy madaniyatini namoyon etadi. Ayniqsa, arxeologik materiallar tarixni ilmiy asosda o‘rganishda katta ahamiyatga ega. Ular yozma manbalarda uchramaydigan ma‘lumotlarni ham ochib berishi mumkin. Namangan vohasidagi qadimiy shaharlar, jumladan, Axsikent tarixiga oid materiallar hududning qadimiy sivilizatsiya markazlaridan biri bo‘lganini anglashga xizmat qiladi.

Muzey fondlaridagi noyob eksponatlar. Muzeyning eng katta boyligi — uning fondlarida saqlanayotgan eksponatlardir. Har bir eksponat o‘ziga xos tarixiy hujjat sifatida qadrlanadi. Ularning ayrimlari xalqning kundalik turmush tarzini aks ettirsa, boshqalari hunarmandchilik, savdo-sotiq, san‘at va ma‘naviy hayot haqida ma‘lumot beradi. Tadqiqotlarda muzey ekspozitsiyalarida misgarlik hunariga oid buyumlar — mis ko‘zalar, oftobalar, qumg‘onlar, tog‘oralar, tovalar, chilopchinlar va boshqa uy-ro‘zg‘or ashyolari mavjudligi qayd etilgan. Shuningdek, hakalakovush, chiroqlar, ip yigirish uskunalari, cho‘yan dazmollar, omoch va uning temir tishi kabi mehnat vositalari ham xalqimizning kundalik hayotidan darak beradi. Bunday buyumlar oddiy ro‘zg‘or ashyosi bo‘libgina qolmay, ajdodlarimizning hunarmandchilik mahorati, estetik qarashlari va turmush madaniyatini o‘rganish uchun muhim manba hisoblanadi. Masalan, misgarlik buyumlaridagi naqshlar xalq amaliy san‘atining nozik jihatlarini namoyon etadi. Mehnat qurollari esa ajdodlarimizning dehqonchilik va hunarmandchilikdagi tajribasini tasavvur qilish imkonini beradi. Muzeyda saqlanayotgan ayrim maishiy buyumlar keksa avlod vakillarida o‘ziga xos xotiralarni uyg‘otishi ham bejiz emas. Ko‘chma ko‘rgazmalar davomida namoyish etilgan qadimiy buyumlar orqali tashrif buyuruvchilar o‘z bolaligi, ota-bobolari hayoti va o‘tgan davr turmushini yodga olganlari ilmiy maqolalarda ham qayd etilgan.

Ilmiy-ma‘rifiy faoliyat. Bugungi kunda muzey faqat eksponatlarni saqlaydigan maskan emas. U ilmiy tadqiqot, ma‘rifiy targ‘ibot va madaniy ta‘lim markazi sifatida

ham faoliyat olib boradi. Muzey xodimlari tarixiy manbalarni o'rganish, eksponatlarni ilmiy tavsiflash, yangi topilmalarni fondlarga qabul qilish, ko'rgazmalar tashkil etish va tarixiy-madaniy merosni keng jamoatchilikka targ'ib qilish bilan shug'ullanadi. So'nggi yillarda muzey ekspozitsiyalarini zamonaviy texnologiyalar bilan boyitish, interaktiv usullardan foydalanish va muzey faoliyatini turizm bilan uyg'unlashtirish masalalariga ham e'tibor qaratilmoqda. Muzeyning ilmiy faoliyati natijasida Namangan vohasining tarixiy merosiga oid turli tadqiqotlar yuzaga kelmoqda. Bu esa muzeyni nafaqat ma'naviy-ma'rifiy, balki ilmiy tadqiqotlar uchun ham muhim maskanga aylantiradi.

Yoshlar tarbiyasida muzeyning o'rni. Muzeyning eng muhim vazifalaridan biri yosh avlodni tarixiy xotira va milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashdir. Kitob orqali tarixiy voqealarni o'qish bir masala bo'lsa, o'sha tarixga oid ashyoni bevosita ko'rish butunlay boshqa taassurot uyg'otadi. Muzeydagi qadimiy buyumlar, arxeologik topilmalar, milliy kiyimlar va hunarmandchilik namunalari yoshlarni ajdodlar hayoti bilan bevosita tanishtiradi. Muzeyga tashrif buyurgan o'quvchi yoki talaba tarixni faqat sanalar va voqealar majmuasi sifatida emas, balki insonlar taqdiri, mehnati va ma'naviy dunyosi bilan bog'liq tirik jarayon sifatida anglay boshlaydi. Shu sababli muzey dars jarayonini boyituvchi, tarix faniga qiziqishni oshiruvchi va vatanparvarlik tuyg'usini shakllantiruvchi muhim ta'lim maskanidir.

Muzey va milliy madaniy meros. Milliy madaniyat xalqning o'zligini belgilaydigan eng muhim qadriyatlardan biridir. Namangan xalqi ham asrlar davomida o'ziga xos hunarmandchilik, kashtachilik, kulolchilik, misgarlik, adabiyot va san'at an'alarini shakllantirib kelgan. Muzey ana shu an'analarni hujjatlashtirish va kelajak avlodga yetkazishda muhim vazifani bajaradi. Uning fondlaridagi buyumlar orqali xalqimizning qanday yashagani, qanday mehnat qilgani, qanday kiyimlar kiyganligi, uy-ro'zg'orida qanday buyumlardan foydalangani va qanday estetik qarashlarga ega bo'lgani haqida ma'lumot olish mumkin. Shu jihatdan muzeyni oddiy bino yoki eksponatlar jamlanmasi sifatida emas, balki xalqning tarixiy xotirasini o'zida mujassam etgan ma'naviy xazina sifatida baholash mumkin.

Muzeyning bugungi kundagi ahamiyati. Bugungi globallashuv sharoitida tarixiy va madaniy merosni asrash masalasi yanada dolzarb bo'lib bormoqda. Chunki zamonaviy texnologiyalar va turli madaniy ta'sirlar kuchaygan sari milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotirani saqlash va ajdodlar merosini qadrlash muhim ahamiyat kasb etadi. Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi bu borada muhim vazifani bajarib kelmoqda. Muzeyning ilmiy xodimlari tomonidan olib borilayotgan tadqiqotlar, ko'rgazmalar, ko'chma ekspozitsiyalar va ma'rifiy tadbirlar tarixiy merosni keng jamoatchilikka yetkazishga xizmat qilmoqda. 2025-yilda chop etilgan tadqiqotlarda ham muzeyning eksponatlarni saqlash, ekspozitsiyalarni boyitish, ilmiy tadqiqotlar va turizm bilan aloqalarini rivojlantirishdagi o'rni alohida ta'kidlangan.

Xulosa

Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi xalqimizning ko‘p asrlik tarixini, boy madaniy merosini va milliy qadriyatlarini o‘zida mujassam etgan bebaho ma’naviy maskandir. 1920-yilda o‘lkashunoslik yo‘nalishidagi kichik tashabbus sifatida shakllangan muzey bugungi kunga kelib tarixiy-madaniy merosni saqlash, ilmiy o‘rganish va targ‘ib qilishga xizmat qiladigan muhim muassasaga aylandi. Muzeydagi har bir eksponat — o‘tmishdan kelayotgan ovoz, har bir tarixiy ashyo — ajdodlar hayotining bir parchasi, har bir ekspozitsiya esa xalqimizning kechagi kuni haqida hikoya qiluvchi bebaho manbadir. Bu ajdodlar bilan ma’naviy muloqot qilish, o‘z ildizlarini anglash, milliy qadriyatlarni his etish va kelajak oldidagi mas’uliyatni yanada chuqurroq anglash demakdir. Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi o‘zining boy fondlari, ilmiy izlanishlari va ma’rifiy faoliyati bilan tarixiy xotiramizni asrashda muhim o‘rin tutadi. Uni asrash, rivojlantirish va yosh avlodga tanitish esa barchamizning ma’naviy burchimizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Solijonov O. Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyining tashkil etilishi va faoliyati. – Namangan, 2025.
2. Solijonov O. Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyining noyob eksponatlari. // Sharq tarix, siyosat va huquq jurnali, 2025. – B. 411–418.
3. Mirzaliyev E. Namangan madaniyati tarixidan lavhalar. – Namangan, 1994.
4. Anorboyev A. Qadimgi Axsikent. // Namangan haqiqati. – 2000-yil, 15-aprel.
5. Qoraboyev U. Noyob topilma. // Namangan haqiqati. – 2010-yil, 7-iyun.
6. Najmiddin Fazliddin o‘g‘li, Muhammad Hakim, Jo‘raxon Muhammad Hofiz o‘g‘li. Chust tarixi. – Chust: Namangan viloyati nashriyot bo‘limi, 1995. – 71-b.
7. Namangan viloyat tarixi va madaniyati davlat muzeyining joriy arxivi.
8. Rahimova M. Namangan viloyatidagi muzeylar. – 2025.